

Faalmoed en andere
filosofische overdenkingen

STINE JENSEN

PEPPER
BOOKS

Inhoud

Inleiding	9
Deel I – De strijd om identiteit	15
De moord op Paty is geen Franse kwestie	17
Gooische vrouwen en cancelcultuur	22
Een Job Cohennetje doen	26
Trump en Ommen	29
Cartoon	32
Boekenstraf	35
Onthoren	39
Toxisch	41
Rebelse braafheid	43
Middelvinger	45
Spion	47
Het laatste mannetje	49
TikTok	51
Waar is mijn fornuis?	53
Woede	55
Deel II – Kwetsbaar	57
De kwetsbaren	59
Denkverdriet	61
Verslaving (1)	63
Verslaving (2)	65
Alles stuk	70
The Art of being Art	72
Mental toughness	76

Nur 401/730 / W052101

Bisac PH1000000 / PH1035000

© Pepper Books

© MMXXI Tekst: Stine Jensen

Vormgever omslag: Mariska Cock

© Omslagfoto: Stef Nagel

Opmaak binnenwerk: Studio L.E.O.

Alle rechten voorbehouden, inclusief het recht van reproductie in zijn geheel of in gedeelten, in welke vorm dan ook.

pepperbooks.nl

Ik ben kwetsbaar dus ik ben	78	Deel V – Overgave	139
#MeToo	81	Adem in, adem uit	141
Eenzame Stine	88	Lezen	146
Deel III – Leeftijd	91	Twijfelkont (1)	148
35-plus vrouwen	93	Overgave	150
Babyface	96	Veelkoppig monster (1)	152
Bikini	98	Vol leven	158
Björn Borg	100	Filosofie tijdens corona	160
Doendwang	102	Waarheidswandeling	163
Ontsterven	104	Veelkoppig monster (2)	165
Feministisch naakt	106	Twitter-detox	172
Knetterblij	108	Twijfelkont (2)	174
Deel IV – Liefde	111	Corona als oorlog, sport en maffia	176
Antigoeroe	113	Na de crisis	179
Erotiek	115	Deel VI – Schoonheid	181
Postzegelman	117	Traag hedonisme	183
Gemengde liefde	119	Precies drie gasten	186
Huwelijk	122	Eeuwigheid	192
Te intiem	124	Verlangen naar schoonheid	194
Valentijnsdag	126	Dag Bert, dag Ernie	196
Moord	130	Wij zijn zélf de coronahond	198
De anderhalvemetervriendschap	132	Verantwoording	201
Sorry	137	Noten	202

Inleiding

Vrij vlot na de aankondiging van het thema van de Maand van de Filosofie 2019, ‘Ik stuntel dus ik ben’, had ik mijn eerste uitnodiging binnen:

‘Beste mevrouw Jensen. Het thema is dit jaar “Ik stuntel dus ik ben”. We dachten daarbij meteen aan u.’

Ik vond het een twijfelachtige eer. Een zevenjarig meisje dat stuntelt, is schattig, maar hoe cool is het om als zevenveertigjarige vrouw als stuntelaar te boek te staan? Na bijna een halve eeuw leven zou ik toch wat meer zelfverzekerdheid en autoriteit willen uitstralen...

Toegegeven, ik heb zeker mijn stuntelmomenten gehad en sommige heb ik ruimhartig publiekelijk gedeeld. Toen ik tien jaar was, zakte ik bijvoorbeeld voor mijn koningsdiploma schaken. Mijn tweelingzus had het wél gehaald. Ik voelde me ellendig en tegen de herkansing zag ik op: wat als ik het wéér niet zou halen? Ik noteerde een en ander in een column. Ook deelde ik mijn twijfels over mijn ouderschap in een televisieprogramma, schreef ik een boek over mijn burn-out en werkte ik mee aan het project *Cv der mislukkingen* (VPRO). Zes mensen uit diverse hoeken (een acteur, schrijver, tv-presentator, dj, ondernemer en ik) deelden publiekelijk hun cv vol mislukkingen. Het project was geïnspireerd door de Amerikaanse psycholoog Johannes Haushofer, die in 2016 een *CV of Failures* publiceerde.¹ Daarop stonden de beurzen en functies die hij (net) niet had gekregen en een lijst van afgewezen artikelen.

Zo’n faal-cv is interessant, omdat het ook vragen oproept over

beoordelingssystemen en hoe we aankijken tegen succes. Binnen de wetenschap geldt bijvoorbeeld dat je een zeer goede beoordeling kunt ontvangen voor een aanvraag, maar de beurs toch niet krijgt omdat er budgettair gezien maar een paar uitverkorenen kunnen zijn. Je faalt dan met het cijfer 10, terwijl er ongelooflijk veel werkuren en creativiteit in een aanvraag zitten. Omdat alleen succes telt, wordt de faalangst sterker. Dat roept uiteraard kritische vragen op. Werkt het systeem wetenschap naar behoren als zo veel potentieel verloren gaat? Of denk aan geen prijs krijgen omdat je net de vierde bent bij een wedstrijd. Of tweede worden bij een finale sollicitatieronde. Of bijvoorbeeld een milliseconde later finishen waardoor je net geen wereldkampioen bent...

Haushofers faal-cv kreeg veel navolging. Hij werd er veelvuldig om geprezen en het staat nu ook op zijn cv: 'bedenker van het faal-cv'.

'Dit verdomde faal-cv heeft veel meer aandacht gekregen dan mijn gehele academische oeuvre bij elkaar,' aldus Haushofer.

Omdat we in een prestatie maatschappij leven waarin vooral successen zichtbaar zijn, vond en vind ik het belangrijk om zelf mee te doen aan zo'n faal-cv-project – alsook om openhartig te zijn over andere mislukkingen of zaken die me niet gemakkelijk afgaan. Maar zodra ik mijn faal-cv op sociale media had gezet, manifesteerde zich een paradox: hoewel ik werkelijk was teruggegaan naar schaamtevolle momenten, zaken die ik echt als falen beschouwde, kreeg het publiekelijk delen ogenblikkelijk iets kokets en extraverts. Kijk mij nou even uitkomen voor al mijn mislukkingen!

Ik ontdekte ook dat ik de faal-cv's van andere deelnemers, onder wie Chris Zegers, Henk van Straten en Romana Vrede, gniffelend, ja zelfs als een smakelijk roddelblad tot mij nam en overging tot vergelijken ('Zo erg als bij Henk van Straten is het bij mij gelukkig ook weer niet'). Ik herkende het ook bij mensen om mij heen. Wij smullen als

volk van falende medemensen. Noem het faaltoerisme. Mogelijk verklaart dit faaltoerisme ook waarom talkshows en kranten geen genoeg kregen van bijvoorbeeld het mislukken van Twan Huys' *RTL Late Night* en waarom deze mislukking tot een nationale kwestie werd verheven. Falen is immers (lekker) nieuws en levert veel kliks op.

Terwijl de aandacht voor falen dus een reparatie beoogt te zijn van de prestatie maatschappij, wordt falen op zichzelf een succesvol trendje: behalve het faal-cv is er inmiddels ook een Faalfestival, een Zwelgavond op televisie en diverse challenges op sociale media (je slechtste foto!). En er werd dus een gehele maand aan het filosofische stuntelen gewijd.

Nu is stuntelen niet hetzelfde als falen. Stuntelen is onhandig gedrag dat goed kan aflopen. Kijk naar de acteur Hugh Grant; hij heeft in zijn films het stuntelen tot charmant handelsmerk van de Britse man gemaakt. Of naar de Ikea-kast, waarbij je je door de gebruiksaanwijzing stuntelt om uiteindelijk toch resultaat te boeken. Anders dan falen, is er bij stuntelen hoop: misschien komt het wellicht nog goed! Bij falen is de mislukking een gegeven. Falen moet pijn doen, anders is het geen falen.

In seculiere westerse samenlevingen zullen mensen vaker het idee hebben dat ze falen. Immers, in een maakbare samenleving word je geacht controle te hebben over je handelen en over de uitkomst – daar ben je zelf verantwoordelijk voor. Inmiddels is de term 'faaldemocratie' in zwang geraakt, om het falende overheidsbeleid en het onvermogen om zich daarvoor verantwoordelijk te weten inzake vele kwesties (toeslagenaffaire, coronamaatregelen, vaccinatiestrategie, klimaatbeleid).

In religieuze samenlevingen is er de voorzienigheid, het goddelijk plan om in te berusten. Falen is minder je eigen schuld, want God wikt, weegt en beschikt. Dat neemt niet weg dat er ook vaak een angst

om te falen kan zijn: goed en perfect gedrag nu, leidt immers tot beloningen in het hiernamaals. Ook kan het als falen voelen als je niet vol doet aan de norm van de religieuze gemeenschap.

In een TED Talk die miljoenen keren werd bekeken, stelde de Amerikaanse onderzoeker Brené Brown vast hoe extreem faalangstig we zijn geworden in de maakbare samenleving. We mogen niet mislukken. En dus verbergen we onze kwetsbaarheid, schaamte en verdriet. We verdoezelen onze kwetsbaarheid met ‘een paar biertjes, bananen en een muffin’, aldus Brown. Maar op deze manier verdoven we alles, zegt ze, ook de vreugde. En dus pleit ze voor moed. Want falen hoort bij het leven.

‘Het is de geboorteplaats van innovatie, creativiteit en verandering,’ stelt Brown opgewekt vast. Ja, faalmoedig, dat zouden we moeten zijn!

Misschien is het een goed idee om in faalangstige tijden ons zelfs eens per week een faaldag te gunnen, een dag waarop alles mis mag gaan, je daar zelfs naar streeft en het falen warm omarmt. Opdat wij ons oefenen in faalmoed.

Faalmoed? Heb ik zojuist dankzij mijn gepeins over mijn mislukkingen een geweldig nieuw woord bedacht?!

De vreugde over mijn genialiteit duurt niet lang: via Google vernem ik dat het al eerder is bedacht. Ik vind troost bij Haushofer: het idee van het faal-cv blijkt ook helemaal niet van hem. Hij kreeg er wel meer aandacht voor dan hij ooit kreeg met zijn academische werk, en deze ‘*metafailure*’ zet hij – niet ongeestig – óók op zijn faal-cv.

Terug naar de TED Talk van Brené Brown over falen. Toen ik haar voor het eerst zag spreken over falen, dacht ik: wat dapper! Wat een vrouw! Ze vertelde over haar inzinking, die ze aanvankelijk steevast ‘*spiritual awakening*’ noemde, en over de rol van falen daarin; over hoe ze de kwetsbaarheid uit haar leven duwde.

Bij haar tweede TED Talk over de kracht van kwetsbaarheid was

Brown inmiddels een wereldberoemd faal- en kwetsbaarheidsexpert – de gelikte performance schemerde door deze TED Talk heen: laat ik weer een grapje over mijn falen maken! Nu was ze als de kokette Hugh Grant, instrumenteel stuntelend door het leven om nog meer bemind te worden. Dat stond me tegen. Kennelijk is er falen dat we sympathiek vinden (authentiek falen) en falen dat we afwijzen (instrumenteel ingezet voor eigen gewin).

Er was nog iets wat me niet lekker zat, en dat is de positieve boodschap over falen. Ik juich het toe dat allerlei taboes rondom de gevoelens bij falen meer ruimte krijgen, en als we de pijn verdoven met ‘wat bananen’ (geen drank, snoep of drugs) zou ik zeggen: *count your banana blessings*. En ook weet ik: de positieve gedachte dat falen noodzakelijk is voor goede zaken als creativiteit en innovatie, klopt wel. De falsificatietheorie van filosoof Karl Popper – wie kennis wil vergaren moet zijn theorie niet verifiëren, maar falsifiëren, op zoek gaan naar waar de hypothese niet klopt – was baanbrekend in de wetenschap. In Browns verhaal is falen goed, want dat leidt tot iets moois. Maar zo’n happy end schept weer verwachtingen.

Het deed me denken aan het ‘faalkoken’ in het Deense toprestaurant Noma. In een van de beste restaurants ter wereld is falen geen optie. Maar vanwege de permanente prestatiedruk die dit met zich meebrengt, introduceerde chef-kok René Redzepi een avond voor zijn personeel waar het niet hoefde te presteren. Alles kon en mocht: bloemkool met ijs, friet met chocola. Dat begon als een heerlijk feest, totdat bleek dat er af en toe geweldige creaties en innovaties ontstonden en dat mislukken, falen, stuntelen in feite, een instrument werd om tot nieuwe topprestaties te komen. Zo werd glorieus falen een regelrechte must om de top te bereiken.

Let wel: het olijk mogen falen als respectabele oefening voor potentiële genialiteit geldt alleen voor de creatieve vakken. Wetenschappers,

journalisten, rechters en politici kunnen zich misschien wat gestuntel permitteren; in een stevige afrekencultuur betekent fouten maken het einde van je carrière.

Filosoof Haroon Sheikh attendeerde me erop dat we onder invloed van de digitalisering zijn gaan leven met het idee van *permanent failure*. Systemen immers, zijn per definitie imperfect, want altijd aan een update toe. Denk je net de juiste versie te hebben, zijn er weer bugs die moeten worden verholpen. Zo wordt een ideaal onbereikbaar en blijven we 24/7 doorwerken om ‘de top’ te bereiken.

De permanent failure heeft consequenties voor ons welzijn. Psychiater Dirk De Wachter waarschuwde eerder voor een borderlinersamenleving; we schieten van het ene uiterste in het andere, van succes naar het delen van diep falen, want dan lijkt het of we ‘waarlijk’ leven. Liever waren we dus wat terughoudender, etaleerden we niet voortdurend ons succes, hingen we ons falen niet de hele tijd aan de grote klok.

En toch vind ik het belangrijk om naast het stuntelen, showfalen en permanente falen een zachte blik te houden voor het falen waar we allen aan lijden: leven.

Omarm de onzekerheid, durf faalmoedig te zijn! Bij het leven hoort kwetsbaarheid. De coronacrisis heeft ons met de neus op de feiten gedrukt. De onzekerden, dat zijn wij allemaal, winnen of verliezen: dat is niet een kwestie van maakbaarheid en individuele verantwoordelijkheid alleen. In deze bundel zet ik daarom de falende, kwetsbare en verlangende mens die eeuwig tekortschiet in het zonnetje. We zullen fouten blijven maken, een leven lang. Zoals de psychoanalyticus Adam Phillips zegt: ‘Wat we hopelijk zullen leren van onze fouten, is dat we fouten zullen blijven maken.’

DEEL I

De strijd om identiteit

De moord op Paty is geen Franse kwestie

Op 2 november 2004 werd filmmaker en columnist Theo van Gogh vermoord. Hij was op weg naar zijn werk, toen Mohammed Bouyeri twee kogels op hem afvuurde. Van Gogh werd getroffen, probeerde nog weg te vluchten, maar zakte in elkaar. Bouyeri schoot nog vijf kogels op hem af. Daarna sneed hij met een groot kapmes de keel van Van Gogh door. Onthoofding.

De moord op Van Gogh is levende geschiedenis.

Ook de Franse docent Samuel Paty (1973-2020) werd onthoofd. Ik weet niet hoe het u afgaat, maar iedere keer dat ik het woord 'onthoofd' feitelijk, neutraal en constaterend uitgesproken hoor worden of opgeschreven zie in media, voelt dat bevreemdend. Het is zó barbaars en verbijsterend dat je je er nauwelijks een voorstelling van kunt maken. Op Twitter legt @JasonWalters het aan me uit:

'Een letterlijke navoltrekking van het leven van Mohammed en de eerste moslims is de basisimpuls in conservatieve kringen. Het gaat zelfs zover dat bijv salafisten een apart loopje hebben, omdat ze zelfs de manier van wandelen van Mohammed letterlijk willen imiteren.'

Zou dit de echte Jason Walters zijn? Lid van de Hofdstadgroep van destijds, die de moord op Van Gogh beraamde en na deradicalisering mensen nu waarschuwt?

Ja, hij is het.

De moord op Paty brengt de moord op Van Gogh in herinnering. De schok was destijds groot. Theodor Holman en Rina Spigt maakten vrijwel direct na de aanslag een memorabele uitzending van Desmet

Live over hun goede vriend. Ze overdachten de consequenties van deze moord voor de samenleving, voor de kunsten, voor de vrijheid van meningsuiting. Daar waar het in overige media vooral ging over de vraag of de columns van Van Gogh te ver gingen – met de suggestie dat hij het over zich had afgeroepen – was er gelukkig ook aandacht voor Van Goghs werk als filmmaker waarbij hij op geestige en ontroerende wijze juist de multiculturele samenleving in beeld bracht, inclusief de botsingen – met bijvoorbeeld de relatie tussen Najib en Julia in de televisieserie *Najib en Julia* en *Cool!*.

De moord op Paty is anders, in zekere zin nog angstaanjagender, omdat het hier een ‘gewone’ geschiedenisdocent, een burger, betreft. Geen bekende schrijver (Rushdie) of filmmaker (Van Gogh) is het doelwit, *iedereen* kan nu het doelwit zijn. De klas is geen veilige ruimte meer, er wordt meegekeken en meegeluisterd en dat kan grote consequenties hebben. Hoe hierop te reageren?

In Nederland was weinig publieke ophof te bespeuren. Bij het televisieprogramma *De Vooravond* schoof een docente maatschappijleer, Lucelle Comvalius, aan. Geen politicus, geen Frankrijkenner, islamdocent, maar één docent op wie al het gewicht drukte om de juiste woorden te kiezen. Dat lukte haar niet – integendeel. Ze zei dat ze de ‘spotprenten’ niet zou laten zien (wel bespreken) in de klas, want ze wilde er voor ‘alle kinderen’ zijn. Volgens Comvalius gaat ‘vrijheid van meningsuiting gepaard [...] met verantwoordelijkheid’.

Op zichzelf mooie uitspraken, maar in deze context bijzonder pijnlijk omdat ze zich laten lezen als: wees toch voorzichtig, houd rekening met ieders achtergrond. Dat nu, lijkt me onmogelijk. Want wat houdt dat in? Geen *Anne+* kijken omdat dit tegen de (antihomoseksuele) waarden van het streng gereformeerde kind indruist? De Armeense genocide overslaan in de geschiedenisboeken omdat enkele kinderen met een Turkse achtergrond die niet erkennen? Enzovoort. Leren

betekent juist openstaan voor wat afwijkt van wat je altijd dacht; durven denken is van mening veranderen, altijd benieuwd zijn naar het andere geluid.

Docente Comvalius kreeg de geneugten van het vrije woord rijkelijk over zich heen: Twitter liep over van reacties, niet heel beschaafd verwoord. Presentatrice Fidan Ekiz nam het de volgende dag voor haar op: ‘We zouden ons niet op haar moeten storten, maar op de zaak.’ Daarin heeft ze gelijk, maar het probleem was natuurlijk ook dat Ekiz en haar redactie haar zelf als enige naar voren hadden geschoven en dat ze daarmee de rol van representant van alle leraren in Nederland toebedeeld kreeg.

Het woord ‘spotprent’ viel overigens vaak tijdens de *Op1*-uitzending. Dat vond ik ingewikkeld. Het Deense dagblad *Jyllands-Posten* verzocht in 2005 aan veertig Deense tekenaars (onder wie cartoonisten) om Mohammed te tekenen zoals zij die zagen. Twaalf van die tekeningen werden afgedrukt. Sommige daarvan vind ik grappig (zoals de zelfmoordterrorist die bij de hemel komt waar de hemelbewaarder zegt: ‘Sorry de maagden zijn op.’).

De beruchte tekening van Mohammed met een bom op zijn hoofd vind ik vooral intrigerend. Ik zie er geen spotprent in, eerder een constatering: dat alles wat met Mohammed te maken heeft, een explosieve, tikkende tijdbom kan worden – een explosieve kwestie in de samenleving.

Zo werd die tekening echter niet geïnterpreteerd. Volgens de gekwetste groep was maar één lezing mogelijk: hoe durf je een bom op het hoofd van onze profeet te tekenen? Het probleem is dat je de profeet überhaupt niet mag afbeelden – dat op zichzelf is al voldoende voor ophof. Hoe ons daartoe te verhouden? Het antwoord lijkt me dat de wetgeving hier bepaalt. Nergens in onze Nederlandse wetgeving staat dat je de profeet niet mag afbeelden. Als dit te kwetsend is voor

je, wend dan het hoofd af. Je mag het afkeuren, respectloos vinden, je mag terug tekenen, maar je mag niet voor eigen rechter spelen.

Dat het niet in de wet staat, betekent natuurlijk niet dat je bewust moet provoceren. Ik wil best rekening houden met bijvoorbeeld het feit dat scheldwoorden als ‘godverdomme’ kwetsend kunnen zijn, omdat God voor iemand een vriend is, een steun en toeverlaat; maar in deze context van de onthoofding is dat niet aan de orde: deze leraar gaf een les over de vrijheid van meningsuiting. Hij had niet de intentie om iemand te kwetsen. Hij onderwees. En nu is hij zelf lesmateriaal geworden over de vrijheid van meningsuiting, net als Theo van Gogh.

Op de Vrije Universiteit heb ik jarenlang de cursus *Arts & Society* gegeven, over opruiende kunst en de vraag: waar liggen grenzen, waarover en waarom winden mensen zich op? De grensoverschrijdingen liggen meestal op vier gebieden: zeden (seks, denk aan *Lolita*), geweld (denk aan *Bright Lights, Big City*, of de film *A Clockwork Orange*), natie (beledigingen van het land, denk aan *Istanbul* waarmee de schrijver Pamuk de Turkse wet 301 zou hebben overtreden), religie (Salman Rushdies *De duivelsverzen*), belediging van groepen en individuen (Herman Brusselmans die modeontwerpster Ann Demeulemeester zou hebben beledigd door haar als al te herkenbaar personage in een roman negatief te portretteren).

We lazen ieder jaar *De duivelsverzen*. Over de schrijver werd in 1989 een fatwa door de Iraanse ayatollah Khomeini afgeroepen; er werden vertalers vermoord (in Japan, in Engeland). Dat lezen was trouwens geen gemakkelijke klus: de vuistdikke roman is een postmodern, complex werk. Sommige studenten werden verliefd op het werk van Rushdie, anderen vonden het te ingewikkeld en bereikten nooit de gewraakte passages (een komisch telefoongesprek waarin ‘duivelsversjes’ gemompeld worden).

Maar dat deden we dus: we keken, lazen, analyseerden, interpreteerden alles wat omstreden was – inclusief de Mohammed-tekeningen. We gingen op zoek naar de steeds verschuivende ethische grenzen door de tijd heen, gevoerde rechtszaken, verschillen wereldwijd. Over het tonen van de tekeningen heb ik nooit gearzeld. Dat komt denk ik ook omdat het om een universitaire omgeving ging. Op een middelbare school is dat mogelijk anders. Daar heerst de potentie van een sterkere *groupthink*, de hormonen zitten soms het denken in de weg.

Ik weet nu niet zeker of ik het nog zo gemakkelijk zou durven; niet omdat ik vind dat je het niet zou moeten doen, maar uit angst. Juist vanwege die heersende angst, is het van groot belang dat de overheid – politici van alle partijen – docenten, studenten, leerlingen, omroep – onder wie mijn eigen omroep HUMAN – zich in deze tijd blijven uitspreken zodat leraren en leerlingen zich veilig weten in de klas om alle stof te kunnen behandelen. De moord op Paty is geen Franse kwestie. Laat het onderwijs geen spel van leven of dood worden, leg die keuze niet bij individuele docenten neer, maar neem als maatschappij stelling voor vrijheid en tegen radicalisering. Sta pal achter Samuel Paty. Dát is je verantwoordelijkheid nemen.

Gooische vrouwen en cancelcultuur

Het ziet er naar uit dat de witte mensen hard bezig zijn hun ‘witte huiswerk’ te maken. Laatste stand van zaken: RTL gaat on gepaste scènes uit de film *Gooische vrouwen 2* schrappen vanwege stereotypering. Het betreft twee scènes tussen Claire, een van de vier Gooische vrouwen, en haar Afrikaanse minnaar Komo.

‘Hoewel stereotypering is toegepast op alle personages vindt de regisseur de scènes over Komo ongepast,’ staat in de verklaring van RTL.

In 2011 maakte ik in *NRC Handelsblad* gehakt van de stereotypering in de eerste film *Gooische vrouwen*.² Die was wel erg karikaturaal en zonder creatieve draai. Ik beschreef hoe Cheryl Morero en haar vriendinnen (sociale klimmers) een schadelijk wereldbeeld propageren waarbij autoriteiten – wetenschap, doktoren, leraren – gewantwoord worden. Désanne van Brederode heeft dit systematisch belachelijk maken van de intellectueel in de populaire cultuur eens als ‘modern dedain’ gekapitteld.

Met de recente schrapcultuur dreigt een akelig misverstand te ontstaan: dat wanneer je losse scènes met donkere personages die stereotiep zijn, gaat schrappen, de film niks meer met kleur van doen heeft en je een waardevolle bijdrage levert aan het (anti)racismedebat.

In zijn baanbrekende studie *White* (1997) heeft Richard Dyer laten zien hoe het wel moet. Zijn werk dateert uit de bloeitijd van de identiteitsstudies van de jaren negentig, toen aan universiteiten *gender*

studies, *black studies* en *gay studies* opgezet werden. Op de steeds luidere roep om niet alleen ‘de ander’ te bestuderen, maar ook de norm onder de loep te leggen volgden *white studies*, *hetero studies*, *men studies*. Witheid in de meeste films – Dyer bekeek onder meer cowboy- en vampierfilms – is steevast gekoppeld aan genre, gender, klasse, natie en religie. Hij laat zien wat tegenwoordig volkomen over het hoofd lijkt te worden gezien in het huidige racismedebat: dat zwart en wit méér zijn dan huidskleuren. Het zijn ideologische constructies – die per land en tijd anders worden ingevuld en een samenspel aangaan met ideeën over klasse, sekse, religie, leeftijd. De term ‘wit privilege’ is inmiddels, helaas, zo plat als een dubbeltje. Wie een witte huidskleur heeft, geniet automatisch voordeel. Punt. En wie een nuance aanbrengt op dit standpunt krijg al gauw kritiek.

Dat is jammer, want de automatische koppeling tussen huidskleur en vooronderstelde maatschappelijke positie doet de antiracistische strijd meer kwaad dan goed. De roep om nuance en meer precisie zonder het probleem van racisme te ontkennen is een terechte; om bijvoorbeeld klasse, religie, cultuur, sekse, seksualiteit en leeftijd mee te nemen in een gesprek en identiteit niet te reduceren tot een benauwend tweekleurenlandschap met daders en slachtoffers, bevoorreelden en benadeelden.

Een mooi voorbeeld van de complexiteit rondom ‘wit’ en ‘zwart’ is de roman *Erasure* van Percival Everett uit 2001. Zijn hoofdpersoon is een zwarte intellectuele professor van goeie komaf die van visen en houtbewerken houdt, maar met zijn moeilijke boeken nauwelijks aandacht krijgt. Totdat hij besluit alle zwarte clichés in één boek te stoppen: getto’s, ongewenste tienerzwangerschappen, gewelddadige en afwezige vaders, slang. Hij geeft het de titel *Fuck*. De professor wint een grote prijs en wordt geprezen om zijn authentieke verhaal van pijn.

In alle talkshows mag hij aanschuiven. Maar hij ervaart het als zijn ‘dood’, figuurlijk, als de ‘dood van de schrijver’.

Steeds als ik Nederlandse talkshows zie over racisme of homofobie denk ik aan Everett. Als het bij *M* gaat over homogeweld is dat enerzijds heel emancipatoir, maar gaat het anderzijds steeds weer over de pijn en de ervaring: vertel ons eens, hoe je in elkaar werd geslagen? Vertel nog eens, Splinter, hoe je uit de kast kwam? En als vier donkere mannen (Akwasi, Glen Faria, Gideon Everduim, Jerry Afriyie) aan tafel zitten bij de talkshow *Beau*, blijft deze aanhoudend vragen naar hun persoonlijke ervaringen met racisme, ook als Everduim duidelijk aangeeft dat hij hier wel klaar mee is en graag een wat (theoretischer) gesprek wil voeren over systematische uitsluiting.

Dat is de wet van de media: kijkcijfers gaan over emotie, pijn en authenticiteit. Maar het is ook het immer nog aanwezige moderne dedain, de afkeer van complexiteit en kennis in de populaire cultuur – waaronder de talkshow – en die zit de emancipatie van het individu in de weg.

Maar: nu is het moment om die kennis te gaan delen. Kom op academici, laat van je horen! Verrijk het racismedeбат door al die karrenvrachten proefschriften, nuance, complexiteit en kennis in te brengen. Praat een avond lang over de grens van de stereotiepe grap – wanneer is die kwetsend, wanneer slecht, wanneer geslaagd? Met cabaretiers en wetenschappers samen, zodat het gesprek over racisme niet blijft hangen in partij kiezen tussen Akwasi of Derksen.

‘Wit’ is gedifferentieerd, ‘zwart’ is dat ook. Stereotypen gaan over vertogen, verhalen en beelden die stelselmatig worden herhaald. En die rammelen nu op hun grondvesten. Dat is fantastisch nieuws – voor alle verhalenvertellers, grappenmakers en schrijvers. Het betekent namelijk dat je er iets aan kunt veranderen.

Schrap geen scènes uit *Gooische vrouwen 2*, leer liever kritisch

kijken. Wees dapper, wees creatief. Maak *Gooische vrouwen 3*, waarin Komo bijvoorbeeld terug kan praten en de vier Gooische vrouwen het moderne dedain op geestige wijze van zich afschudden.